

Ανατομία της δυνατότητας εργασίας από το σπίτι στην Ελλάδα

Νικόλαος Κ. Κανελλόπουλος*

Περίληψη

Σε αυτό το άρθρο, ακολουθώντας πρόσφατη βιβλιογραφία και χρησιμοποιώντας πρωτογενή στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, προσδιορίζουμε ποιο είναι το ποσοστό των απασχολούμενων που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι τους στην Ελλάδα με βάση το αντικείμενο και τη φύση της εργασίας τους. Προκύπτει ότι αυτό το ποσοστό προσεγγίζει για το 2019 το 33%, ωστόσο διαφοροποιείται σημαντικά κατά επάγγελμα και γεωγραφική περιφέρεια. Επίσης, διαφορές καταγράφονται τόσο με βάση τα χαρακτηριστικά του εργαζόμενου (ηλικία, φύλο, εκπαίδευση) όσο και με βάση τα χαρακτηριστικά της εργασίας του (τομέας και κλάδος απασχόλησης, θέση στην αγορά εργασίας, μέγεθος επιχείρησης). Από την ανάλυση διαπιστώνεται ότι η δυνατότητα της οίκου εργασίας επηρεάζεται από τη διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας, με τις πολλές μικρές επιχειρήσεις και το υψηλό ποσοστό αυτοαπασχολούμενων να περιορίζουν τη δυνατότητα εργασίας από το σπίτι, ενώ σημαντική επίδραση ασκεί η κλαδική σύνθεση και η ειδίκευση κάθε περιφέρειας. Τέτοιες σημαντικές διαφοροποιήσεις πιθανόν να μην εναρμονίζονται με την εφαρμογή οριζόντιων αρχών πολιτικής για το εξεταζόμενο θέμα στο σύνολο της οικονομίας.

Λέξεις κλειδιά: COVID-19, επαγγέλματα, εργασία από το σπίτι.

Ταξινόμηση JEL: D24, J21, J81, L23, M54.

1. Εισαγωγή

Το ξέσπασμα της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 οδήγησε πολλές κυβερνήσεις σε ολόκληρο τον κόσμο, είτε αμέσως είτε με κάποια καθυστέρηση, να εφαρμόσουν μέτρα ούτως ώστε οι άνθρωποι να μην

πλησιάζουν αλλήλους σε απόσταση μικρότερη των δύο μέτρων. Ήτοι καθιέρωσαν τη γνωστή πλέον κοινωνική αποστασιοποίηση, προκειμένου να αποτρέψουν τη διάδοση του κορωνοϊού και να προφυλάξουν τη δημόσια υγεία, ιδιαίτερα αυτή των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, όπου εντάσσονται άτομα που είτε είναι φορείς συγκεκριμένων νοσημάτων είτε, λόγω μεγάλης ηλικίας, είναι πιο δύσκολο να αντιμετωπίσουν τα συμπτώματα του ιού. Βασικός στόχος τέθηκε η κοινωνική αποστασιοποίηση να εφαρμοστεί παντού. Σε όλες τις αγορές, τις παραγωγικές διαδικασίες, τις μετακινήσεις, καθώς και σε όλες τις κοινωνικές συναθροίσεις και εκδηλώσεις. Μεταξύ των μέτρων που εφαρμόστηκαν ήταν το αναγκαστικό κλείσιμο συγκεκριμένων χώρων εργασίας, με προτεραιότητα χώρους όπου συνωστιζόταν αρκετός κόσμος (εστιατόρια, χώροι διασκέδασης και άθλησης, καθώς και χώροι εκπαίδευσης και λατρείας), η απαγόρευση μετακινήσεων μεταξύ των νομών και νησιών, ο περιορισμός των μετακινήσεων στις αποκλειστικά απαραίτητες, καθώς και η ενθάρρυνση της εργασίας από το σπίτι.

Η ελληνική κυβέρνηση υιοθετώντας τις προτάσεις ειδικών επιστημόνων του Εθνικού Οργανισμού Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ) εφάρμοσε αρκετά αυστηρά περιοριστικά μέτρα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα και στις 23 Μαρτίου επέβαλε καθολικό απαγορευτικό. Τα μέτρα τηρήθηκαν σχολαστικά από τους πολίτες, οδηγώντας σε εντυπωσιακά αποτελέσματα αναφορικά με τον περιορισμό της εξάπλωσης του κορωνοϊού και τον σχετικά μικρό αριθμό κρουσμάτων, νοσηλευθέντων και θανάτων. Έτσι από τις 4 Μαΐου εφαρμόζεται σταδιακή άρση των περιοριστικών μέτρων, που αναμένεται να ολοκληρωθεί έως το τέλος του Ιουνίου. Μέχρι τα μέσα Μαΐου 2020 είχαν καταγραφεί 2.760 επιβεβαιωμένα κρούσματα και 155 θάνατοι, ενώ ο αριθμός των νέων κρουσμάτων ημερησίως είχε κατέβει σε χαμηλό μονοψήφιο αριθμό.

Ένα από τα πρώτα μέτρα που εφαρμόστηκαν ήταν η παύση των δια ζώσης μαθημάτων στο σύνολο των εκπαιδευτικών βαθμίδων, και σύντομα ακολούθησε το αναγκαστικό κλείσιμο στο σύνολο της επικράτειας σχεδόν του συνόλου των επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου, καθώς και των χώρων άθλησης και των χώρων

* Ερευνητής Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). E-mail: nkanel@kepe.gr

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύναδελφό μου Ι. Χολέζα καθώς και έναν ανώνυμο κριτή με τα προσεκτικά σχόλια των οποίων βελτιώθηκε η επιχειρηματολογία και διατύπωση του άρθρου.

– Οι γνώμες και κρίσεις που διατυπώνονται στο άρθρο εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα και δεν αντανακλούν κατ' ανάγκη τις θέσεις του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

ψυχαγωγίας. Γενικότερα, τα αρμόδια υπουργεία εξετάζοντας τις συνθήκες παραγωγής και διάθεσης προϊόντων και υπηρεσιών κατά κωδικό άσκησης οικονομικής δραστηριότητας, τους γνωστούς ΚΑΔ, αποφάσισαν για το κλείσιμο ή την αυστηρή ρύθμιση της δράσης των επιχειρήσεων, σε συνδυασμό με ειδική επιδότηση των εργαζομένων που καθίστατο ανενεργοί. Επίσης, χορηγήθηκαν άδειες ειδικού σκοπού στον ένα γονέα σε εργαζόμενους που είχαν παιδιά στα κλειστά πλέον νηπιαγωγεία και δημοτικά, απαγορεύτηκαν οι άσκοπες μετακινήσεις, τα μέσα συγκοινωνιών τηρούσαν την κοινωνική αποστασιοποίηση και γενικά τηρήθηκε καθολικά το «μένουμε σπίτι». Υπό το ευρύτερο πλαίσιο περιορισμού των μετακινήσεων και της ανάγκης για προστασία της δημόσιας υγείας και της υγείας των εργαζομένων, δεν είναι λίγες οι επιχειρήσεις που, για να συνεχίσουν τη δράση τους, εφάρμοσαν για μέρος ή το σύνολο του προσωπικού τους καθεστώς εργασίας από το σπίτι, ενώ και ο δημόσιος τομέας ενθάρρυνε όπου μπορούσε την εργασία από το σπίτι¹.

Το παρόν άρθρο, χωρίς να αξιολογεί τα όποια θετικά (εξοικονόμηση του χρόνου μετάβασης και επιστροφής, αποφυγή του κόστους μετακίνησης, συνδυασμός επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, μείωση της περιβαλλοντικής επιβάρυνσης) αλλά και αρνητικά χαρακτηριστικά της κατ' οίκον εργασίας (ενίσχυση του άτυπου χαρακτήρα της εργασιακής σχέσης και εμπλοκή επαγγελματικών και οικιακών δραστηριοτήτων, δυσκολία ελέγχου και αξιόπιστης αξιολόγησης της καταβαλλόμενης προσπάθειας και του παραγόμενου έργου, μετακύλιση κόστους από τις επιχειρήσεις προς τον εργαζόμενο), εξετάζει ποιο είναι το ποσοστό των εργαζομένων που με βάση τα χαρακτηριστικά της εργασίας του έχει τη δυνατότητα να εργάζεται από το σπίτι. Η ανάλυσή μας ακολουθεί παρόμοιες εργασίες που έχουν γίνει πρόσφατα για τις ΗΠΑ (Dingel and Neiman, 2020a) και άλλες χώρες, υιοθετώντας τη μεθοδολογία τους και προσαρμόζοντάς την στα ελληνικά στατιστικά δεδομένα. Ειδικότερα, χρησιμοποιούμε μικροδεδομένα από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (ΕΕΔ) της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ), τα οποία μας επιτρέπουν να εξετάσουμε την ανατομία της δυνατότητας εργασίας από το σπίτι αξιοποιώντας τη διαθέσιμη αναλυτική πληροφόρηση.

Το αντικείμενο της εργασίας φαίνεται ενδιαφέρον για τη χάραξη πολιτικής στην οίκον εργασία. Μελλοντικές οριζόντιες ρυθμίσεις της εργασίας από το σπίτι πολύ πιθανόν να μην έχουν την ίδια επίδραση παντού, εάν αξιολογηθούν με κριτήρια αποτελεσματικότητας και δικαιοσύνης. Βασική διαπίστωση της εργασίας είναι ότι στην Ελλάδα τα ποσοστά αυτών που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι είναι παρόμοια με εκείνα άλλων ανεπτυγμένων χωρών, που σημαίνει ότι υπάρχουν αξιόλογα περιθώρια μονιμότερης διεύρυνσης της κατ' οίκον εργασίας, εάν αυτό κριθεί σκόπιμο. Ωστόσο, αυτό το ποσοστό διαφέρει ουσιαστικά ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των εργαζομένων, το επάγγελμα, τον τομέα και τον κλάδο που εργάζονται, οπότε η όποια διεύρυνσή του μάλλον θα έχει άνισες επιπτώσεις στις επιμέρους αγορές εργασίας και έτσι απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή και μελέτη πριν τη θέσπισή της.

2. Σχετική βιβλιογραφία

Η βιβλιογραφία αναφορικά με τη δυνατότητα εργασίας από το σπίτι είναι σχετικά περιορισμένη και πολύ πρόσφατη. Η πρώτη εμπειρική εργασία που αποτελεί και σημείο αναφοράς για όλες τις μετέπειτα είναι αυτή των Dingel and Neiman (2020a) στην οποία εξετάζεται η δυνατότητα εργασίας από το σπίτι στις ΗΠΑ. Οι συγγραφείς αξιοποίησαν πληροφόρηση από δύο δειγματοληπτικές έρευνες του εκεί Δικτύου Επαγγελματικής Πληροφόρησης Ο*NET (Occupational Information Network) που αναφέρονται στο «*περιεχόμενο της εργασίας*» και στις «*γενικές δραστηριότητες της εργασίας*». Εάν, παραδείγματος χάριν, μια εργασία απαιτεί καθημερινή εξωτερική εργασία ή τη λειτουργία οχημάτων, μηχανικών εργαλείων ή ειδικού εξοπλισμού, οι συγγραφείς την κατατάσσουν στις εργασίες που δεν μπορούν να γίνουν από το σπίτι. Οι Dingel and Neiman, αφού εξετάζουν το σύνολο των επαγγελματιών σε πολύ αναλυτικό επίπεδο, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι στις ΗΠΑ το 34% των επαγγελματιών, που αντιστοιχεί σε 44% της μισθολογικής δαπάνης, δυνητικά μπορούν να πραγματοποιηθούν από το σπίτι, ενώ καταγράφουν σημαντικές διαφορές σε αυτό το ποσοστό μεταξύ πόλεων και κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. Επίσης για τις ΗΠΑ, οι Hensvik κ.ά. (2020) εκτιμούν ότι το ποσοστό των απα-

---

1. Είναι σκόπιμο να γίνει σαφές ότι εννοιολογικά είναι διαφορετική η εργασία από το σπίτι από την τηλεργασία. Η τηλεργασία περιλήφθηκε για πρώτη φορά στην Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας του 2006-07 και ορίζεται ως «... μια μορφή οργάνωσης ή/και εκτέλεσης εργασίας που χρησιμοποιεί τεχνολογίες πληροφορικής, βάσει μιας σύμβασης ή σχέσης εργασίας, όπου μια εργασία που θα μπορούσε επίσης να εκτελεστεί στις εγκαταστάσεις του εργοδότη εκτελείται κανονικά εκτός αυτών των εγκαταστάσεων». Συνεπώς, η τηλεργασία δεν περιλαμβάνει όσους εργάζονται στο σπίτι τους χωρίς τη χρήση τεχνολογιών πληροφορικής και δεν περιλαμβάνει τους αυτοαπασχολούμενους. Γίνεται λοιπόν σαφές ότι η εργασία από το σπίτι είναι κάτι πιο ευρύ από την τηλεργασία.

σχολουμένων που εργάζονταν από το σπίτι μεταξύ 2011 και 2018 ήταν περίπου 15%.

Οι Barrot κ.ά. (2020) υπολογίζουν την επίδραση της κοινωνικής αποστασιοποίησης στο συνολικό ΑΕΠ και κατά κλάδο για τη Γαλλία και στη συνέχεια εφαρμόζουν το υπόδειγμά τους και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Προκειμένου να το κάνουν αυτό, εκτιμούν το ποσοστό των απασχολούμενων που έχουν τη δυνατότητα τηλεργασίας, καθώς και τη μείωση των απασχολούμενων στους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας από τα περιοριστικά μέτρα εναντίον του κορωνοϊού. Για τη Γαλλία το ποσοστό τηλεργασίας για τις επιχειρήσεις με περισσότερους από 10 εργαζόμενους εκτιμάται περίπου στο 32%, ενώ λαμβάνοντας υπόψη και τη μείωση του ενεργού εργατικού δυναμικού λόγω των μέτρων εναντίον του κορωνοϊού η συνολική μείωση της απασχόλησης ανέρχεται στο 52%, η οποία μέσω του χρησιμοποιούμενου υποδείγματος παραγωγής οδηγεί σε μείωση του ΑΕΠ κατά 5,6%, ύστερα από μια κοινωνική αποστασιοποίηση έξι εβδομάδων. Στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες που εξετάζονται από τους Barrot κ.ά. (2020) η επίδραση μιας κοινωνικής αποστασιοποίησης έξι εβδομάδων στο ΑΕΠ διαφοροποιείται από αυτή της Γαλλίας μόνο λόγω διαφοράς στο ποσοστό τηλεργασίας και στην κλαδική σύνθεση².

Οι Boeri κ.ά. (2020) υπολογίζουν για έξι ευρωπαϊκές χώρες πόσο θα αυξηθεί το ποσοστό των εργαζομένων από το σπίτι εάν υπάρξει άρση συγκεκριμένων περιορισμών λόγω COVID-19 στις μετακινήσεις και στην επικοινωνία των εργαζομένων πρόσωπο με πρόσωπο. Εκτιμούν ότι το μερίδιο των θέσεων εργασίας που μπορεί να εκτελεστεί με 'ασφάλεια' είναι περιορισμένο και δεν ξεπερνά το 50%.

Εργασίες οι οποίες εξετάζουν περισσότερες χώρες, και ειδικότερα περιλαμβάνουν και αναπτυσσόμενες χώρες (Dingel and Neiman, 2020b· Saltiel, 2020· Gottlieb κ.ά., 2020), καταλήγουν ότι το ποσοστό των απασχολούμενων που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι είναι σημαντικά χαμηλότερο σε πιο φτωχές χώρες, με κριτήριο το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Οι Gottlieb κ.ά. (2020) αποδίδουν αυτό το εύρημα στο υψηλό ποσοστό αυτοαπασχολούμενων στις φτωχές χώρες, οι οποίοι ασκούν επαγγέλματα τα οποία δεν προσφέρονται για εργασία από το σπίτι, ενώ η συνολική δυνατότητα σε μια χώρα για κατ' οίκον εργασία εξαρτάται

σε μεγάλο βαθμό και από την αντίστοιχη δυνατότητα που υπάρχει στον πρωτογενή τομέα και το σχετικό του μέγεθος στη συνολική απασχόληση.

3. Δεδομένα και αποτελέσματα

Προκειμένου να υπολογίσουμε το ποσοστό των εργαζομένων που δυνητικά μπορούν να εργαστούν από το σπίτι υιοθετούμε τη μεθοδολογία που εφαρμόσαν οι Dingel and Neiman (2020a) για τις ΗΠΑ. Όπως σημειώθηκε παραπάνω, οι Dingel and Neiman, για κάθε επάγγελμα σε αναλυτική ταξινόμηση SOC (Standard Occupational Classification) χρησιμοποίησαν τα αποτελέσματα από δύο δειγματοληπτικές έρευνες του O*NET προκειμένου το κάθε αναλυτικό επάγγελμα να χαρακτηριστεί ως ικανό να πραγματοποιηθεί από το σπίτι ή όχι, ανάλογα με το αν ικανοποιεί κάποια συγκεκριμένα κριτήρια. Στη συνέχεια, οι συγγραφείς συνέπτυξαν αυτά τα επαγγέλματα σε ανώτερο επίπεδο ταξινόμησης, φθάνοντας σε διψήφια ταξινόμηση. Αυτή τη διψήφια ταξινόμηση κατά SOC την μετατρέψαμε σε ταξινόμηση ISCO-08, προκειμένου να την αντιστοιχίσουμε με την ταξινόμηση της ΕΛΣΤΑΤ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να έχουμε το ποσοστό των επαγγελματιών που μπορούν να γίνουν από το σπίτι σε διψήφια πλέον ταξινόμηση ISCO-08³. Η πληροφορία αυτή αντιστοιχίστηκε στα δεδομένα της ΕΕΔ και μας επιτρέπει να εκτιμήσουμε το ποσοστό των επαγγελματιών, καθώς και δευτερευόντως των απασχολούμενων κατά επάγγελμα, που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι με βάση τα συγκεκριμένα κριτήρια και υποθέσεις ανάλυσης. Το τελικό στάδιο είναι από την απασχόληση κατά επάγγελμα και εξεταζόμενες μεταβλητές, με την αναγκαία στάθμιση, να υπολογίσουμε τα εκάστοτε ποσοστά που μας ενδιαφέρουν.

Από τις εκτιμήσεις μας προκύπτει ότι το 32,8% των εργαζομένων στην Ελλάδα για το 2019 θα μπορούσε να εργαστεί από το σπίτι (βλ. Πίνακα 1). Σε απόλυτο μέγεθος αυτό ισοδυναμεί με σχεδόν 1,3 εκατ. εργαζόμενους ή ακριβέστερα 1.263 χιλιάδες. Το ποσοστό αυτό δεν διαφέρει πολύ από αυτό άλλων ανεπτυγμένων χωρών της Ευρώπης, όπως έχουν υπολογίσει οι Dingel and Neiman, (2020b). Η Ελλάδα εντάσσεται στα χαμηλά της πλειάδας των χωρών οι οποίες εμφανίζουν ποσοστό αυτών που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι μεταξύ 30-40%.

2. Ίσως το πιο ενδιαφέρον εύρημα των Barrot κ.ά. (2020) αναφορικά με την Ελλάδα είναι η εκτίμησή τους ότι έξι εβδομάδες κοινωνικής αποστασιοποίησης σε χρηματικούς όρους ισοδυναμούν με πτώση του ΑΕΠ κατά 8%.

3. Η επιλογή της διψήφιας ταξινόμησης και όχι της τριψήφιας, που είναι και η πιο αναλυτική που διαθέτει η ΕΛΣΤΑΤ, έγινε για δύο λόγους. Αρχικά θέλαμε τα αποτελέσματά μας να είναι άμεσα συγκρίσιμα με αυτά άλλων εργασιών. Επιπλέον, επειδή εξετάζουμε το κάθε επάγγελμα σε συνδυασμό με διάφορα χαρακτηριστικά, για ορισμένους συνδυασμούς αντιστοιχούν πολύ λίγες παρατηρήσεις θέτοντας υπό αμφισβήτηση την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Απασχολούμενοι που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι το 2019

	Επάγγελμα, ISCO-08	%	Αριθμός απασχολουμένων	Σχετική συμμετοχή
1	Ανώτερα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη	74,2	83.679	6.6%
2	Επαγγελματίες	73,9	556.170	44.0%
3	Τεχνικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	50,0	155.976	12.4%
4	Υπάλληλοι γραφείου	75,7	340.326	26.9%
5	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές	10,8	99.330	7.9%
6	Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς	3,3	13.493	1.1%
7	Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	1,7	6.062	0.5%
8	Χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού και συναρμολογητές (μονταδόροι)	1,3	3.442	0.3%
9	Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες	1,6	4.359	0.3%
	Θέση στο επάγγελμα			
1	Αυτοαπασχολούμενος με προσωπικό	32,4	93.690	7,4%
2	Αυτοαπασχολούμενος	18,9	157.909	12,5%
3	Μισθωτός	38,3	997.308	79,0%
4	Βοηθός σε οικογενειακή επιχείρηση	11,3	13.930	1,1%
	Σύνολο	32,8	1.262.837	100,0%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

3.1. Χαρακτηριστικά της εργασίας

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, το ποσοστό αυτών που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι διαφέρει ουσιαστικά μεταξύ των επαγγελμάτων σε μονοψήφιο κωδικό, με το υψηλότερο ποσοστό να εμφανίζεται στους υπάλληλους γραφείου (75,7%) και ακολουθούν πολύ κοντά τα ανώτερα διοικητικά και διευθυντικά στελέχη (74,2%) και οι επαγγελματίες (73,9%). Οι τελευταίοι αποτελούν την πολυπληθέστερη ομάδα, αφού σε αυτή την κατηγορία η εργασία από το σπίτι εκτιμάται ότι είναι εφικτή για πάνω από μισό εκατομμύριο εργαζόμενους⁴. Το μικρότερο ποσοστό καταγράφεται στους χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού (1,3%). Αξίζει να σημειωθεί ότι ο ένας στους δύο που ανή-

κουν στην κατηγορία 'Τεχνικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα' εκτιμάται ότι θα μπορούσε να εργαστεί από το σπίτι, ενώ σχεδόν ο ένας στους δέκα (10,8%) απασχολούμενους στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι υπάρχει σημαντική διαφορά μεταξύ των εργαζομένων που μπορούν να εργαστούν κατ' οίκον ανά μονοψήφιο επάγγελμα, τόσο στο απόλυτο όσο και στο σχετικό τους μέγεθος. Οι διαφορές αυτές γίνονται ακόμα πιο έντονες όταν προχωράμε σε πιο αναλυτικό επίπεδο. Για παράδειγμα, σε διψήφια ταξινόμηση προκύπτει ότι για δύο επαγγελματικές κατηγορίες το σύνολο των εργαζομένων θα μπορούσε να εργαστεί από το σπίτι, αλλά για οκτώ κανένας εργαζόμενος δεν θα μπορούσε να εργαστεί οίκοι.

4. Από τους 556 χιλιάδες επαγγελματίες που μπορούν δυνητικά να εργαστούν από το σπίτι το 46% είναι εκπαιδευτικοί, το 20% επαγγελματίες σε επιχειρήσεις και από 15% είναι οι μηχανικοί και οι νομικοί. Οι επαγγελματίες του τομέα υγείας είναι μόλις το 1%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Αριθμός απασχολούμενων που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι ανά βασικά χαρακτηριστικά της εργασίας, 2019

	%	Αριθμός απασχολούμενων	Σχετική συμμετοχή
Ιδιοκτησιακό καθεστώς εργοδοσίας			
Δημόσια υπηρεσία	68,2	218.474	17,3%
ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ του Δημοσίου ή Δημόσιος Οργανισμός	48,0	139.371	11,0%
Δήμος ή Κοινότητα, Δημοτική Επιχείρηση	46,3	52.265	4,1%
ΔΕΚΩ	38,5	13.831	1,1%
Τράπεζα κρατική ή ελεγχόμενη από το κράτος	60,6	6.270	0,5%
Επιχείρηση ελεγχόμενη από το Δημόσιο	34,6	6.555	0,5%
Επιχείρηση του ιδιωτικού τομέα	27,0	826.071	65,4%
Μέγεθος τοπικής μονάδας εργασίας			
Έως 10 εργαζόμενοι	27,5	688.242	54,5%
Περισσότεροι από 10 εργαζόμενοι	42,8	574.594	45,5%
Καθεστώς απασχόλησης			
Μερική απασχόληση	25,5	91.906	7,3%
Πλήρης απασχόληση	33,6	1.170.931	92,7%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

Είναι ενδιαφέρον ότι, με βάση τη θέση στο επάγγελμα, το υψηλότερο ποσοστό αυτών που θα μπορούσαν να εργαστούν από το σπίτι το εμφανίζουν οι μισθωτοί (38,3%), ακολουθούμενοι από τους αυτοαπασχολούμενους με προσωπικό (εργοδότες) με 32,4%. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι αυτοαπασχολούμενοι εμφανίζουν σχετικά χαμηλό ποσοστό αυτών που θα μπορούσαν να εργαστούν από το σπίτι (18,9%), γεγονός που μάλλον συνδέεται με το ότι στην Ελλάδα πολλοί αυτοαπασχολούμενοι είναι αγρότες, τεχνίτες, επισκευαστές, η εκτέλεση της εργασίας των οποίων απαιτεί απομάκρυνση από το σπίτι.

Ενδιαφέρουσα, επίσης, είναι η εκτίμηση ότι εργασία από το σπίτι θα μπορούσαν να αναλάβουν σε σημαντικά υψηλότερο ποσοστό οι δημόσιοι υπάλληλοι (68,9%) και γενικότερα οι εργαζόμενοι στον ευρύτερο δημόσιο τομέα, έναντι των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα (27%) (βλ. Πίνακα 2). Το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στα επαγγέλματα εκπαίδευσης, τα οποία αντιπροσωπεύουν πολύ μεγάλο αριθμό δημοσίων υπαλλήλων και υψηλό ποσοστό αυτών θεωρητικά θα μπορούσαν να εργαστούν από το σπίτι, καθώς και σε επαγγέλματα τα οποία απαιτούν τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών. Σημειωτέον ότι οι όποιες

αποφάσεις για μονιμότερες ρυθμίσεις διευκόλυνσης της εργασίας από το σπίτι στον δημόσιο τομέα πρέπει να λάβουν υπόψη τους ότι, σε αντίθεση με τον ιδιωτικό τομέα, η εποπτεία και αξιολόγηση του οίκου παραγόμενου έργου είναι εξαιρετικά δύσκολη.

Η μερική απασχόληση εμφανίζει μικρότερο ποσοστό εργασίας από το σπίτι (25,5%) έναντι της πλήρους απασχόλησης (33,6%). Τα κλαδικά και λοιπά χαρακτηριστικά που εμφανίζει η μερική απασχόληση στην Ελλάδα, που συγκεντρώνεται στη γεωργία και σε καταστήματα λιανικής, φαίνεται ότι ερμηνεύουν αυτό το εύρημα.

Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, ότι η εργασία από το σπίτι διευκολύνεται περισσότερο στις παραγωγικές μονάδες με προσωπικό πάνω από 10 εργαζόμενους (42,8%) παρά στις μικρότερες μονάδες (27,5%). Σε κάποιο βαθμό αυτό μπορεί να αποδοθεί, μεταξύ άλλων, στην καλύτερη κατανομή αρμοδιοτήτων και καθηκόντων στις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, στο αντικείμενο των εργασιών τους και στη μεγαλύτερη διείσδυση της σύγχρονης τεχνολογίας.

Όπως απεικονίζεται στον Πίνακα 3, προκύπτουν εντυπωσιακές διαφορές στο ποσοστό αυτών που θα μπο-

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Αριθμός απασχολούμενων σε εργασίες που μπορούν να γίνουν από το σπίτι ανά μονοψήφιο κλάδο απασχόλησης, 2019

	%	Αριθμός απασχολούμενων	Σχετική συμμετοχή
1 Γεωργία, δασοκομία, αλιεία	4,3	19.284	1,5%
2 Ορυχεία και λατομεία	7,2	901	0,1%
3 Μεταποίηση	22,5	84.867	6,7%
4 Ενέργεια	40,5	11.988	0,9%
5 Παροχή νερού	20,9	6.925	0,5%
6 Κατασκευές	13,1	19.321	1,5%
7 Εμπόριο και επισκευή οχημάτων	22,7	157.371	12,5%
8 Μεταφορά και αποθήκευση	25,4	52.582	4,2%
9 Καταλύματα και εστίαση	14,0	53.298	4,2%
10 Ενημέρωση και επικοινωνία	71,4	72.950	5,8%
11 Χρηματοπιστωτικός τομέας	73,0	61.452	4,9%
12 Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	79,1	3.982	0,3%
13 Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	72,0	157.084	12,4%
14 Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	25,3	23.022	1,8%
15 Δημόσια διοίκηση και άμυνα	52,1	145.992	11,6%
16 Εκπαίδευση	89,5	287.214	22,7%
17 Υγεία και κοινωνική μέριμνα	22,4	55.745	4,4%
18 Τέχνες και ψυχαγωγία	44,2	23.730	1,9%
19 Λοιπές υπηρεσίες	24,7	20.413	1,6%
20 Νοικοκυριά ως εργοδότες	8,1	2.014	0,2%
21 Ετερόδοκοι οργανισμοί	62,5	2.704	0,2%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

ρούσαν να εργαστούν από το σπίτι κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Στο ένα άκρο υπάρχουν κλάδοι, όπως τα ορυχεία και τα ξενοδοχεία, με αρκετά χαμηλή ευχέρεια κατ' οίκον εργασίας, ενώ στο άλλο κλάδοι, όπως η εκπαίδευση και η διαχείριση ακινήτων και οι επιστημονικές εργασίες, με αρκετά υψηλή. Γενικότερα φαίνεται ότι κλάδοι που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα και υπηρεσίες (μεταποίηση, ορυχεία, γεωργία, ξενοδοχεία) εμφανίζουν χαμηλότερα ποσοστά ευχέρειας εργασίας από το σπίτι από ό,τι κλάδοι που στρέφονται κυρίως στην εγχώρια αγορά.

Από τα παραπάνω χαρακτηριστικά των εργασιών που θα μπορούσαν να γίνουν από το σπίτι φαίνεται ότι εκεί συγκεντρώνονται περισσότερο εργασίες που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως καλές εργασίες. Δηλαδή, εμφανίζουν σχετικά υψηλά ποσοστά πλήρους απασχόλησης, είναι σε επιστημονικά επαγγέλματα και απολαμβάνουν τα γνωστά οφέλη της απασχόλησης στο Δημόσιο. Επιβεβαίωση αυτού είναι ότι κλάδοι με υψηλότερη ευχέρεια εργασίας από το σπίτι εμφανίζουν και υψηλότερες μηνιαίες αμοιβές.

Η ποσοτικοποίηση αυτής της σχέσης γίνεται αρχικά με την εκτίμηση του συντελεστή συσχέτισης (βλ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Σχέση μέσου μισθού και ποσοστού απασχολούμενων που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι, 2015-2019

	Συντελεστής συσχέτισης	Επίδραση μέσων μισθών
Άνδρες	0,572*	0,077*
Γυναίκες	0,736*	0,065**
Σύνολο	0,629*	0,081*

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

Σημειώσεις: Η δεύτερη στήλη παρουσιάζει τα αποτελέσματα από τον συντελεστή συσχέτισης Spearman μεταξύ μέσων μισθών και ποσοστού απασχόλησης από το σπίτι για το σύνολο των διψήφιων κλάδων. Η τρίτη στήλη παρουσιάζει τον συντελεστή μιας παλινδρόμησης σταθερών επιδράσεων του ποσοστού απασχόλησης από το σπίτι με τους μέσους μισθούς. Οι παλινδρομήσεις περιλαμβάνουν ψευδομεταβλητές για το έτος και το τρίμηνο. Όλες οι εκτιμήσεις σταθμίζονται με βάση το μέγεθος του κάθε κλάδου.

* p-value 0,001, ** p-value 0,1.

Πίνακα 4). Ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ του ποσοστού δυνητικής οίκου εργασίας και μέσων μισθών κατά κλάδο δραστηριότητας προκύπτει θετικός και στατιστικά σημαντικός τόσο για το σύνολο, όσο και για κάθε φύλο. Ειδικότερα, για το σύνολο της οικονομίας εκτιμάται σε 0,629, ενώ για τις γυναίκες είναι υψηλότερος, σε 0,736, και για τους άνδρες λίγο χαμηλότερος σε 0,572. Από τα δεδομένα προκύπτει ότι, για αμφότερα τα φύλα, ο βαθμός δυνατότητας εργασίας από το σπίτι είναι πιο μεγάλος σε κλάδους όπου και οι μισθοί είναι υψηλότεροι, και αυτό είναι πιο έντονο στις γυναίκες. Για να εξειδικεύσουμε παραπέρα την ακριβή σχέση μεταξύ εργασίας στο σπίτι και μισθών, εκτιμήσαμε μια παλινδρόμηση σταθερών επιδράσεων, η οποία λαμβάνει υπόψη της τόσο τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε κλάδου, όσο και παράγοντες όπως η εποχικότητα και το μέγεθος του κάθε κλάδου. Η επίδραση, όπως εμφανίζεται στην τελευταία στήλη του Πίνακα 4, παραμένει θετική και στατιστικά σημαντική, αν και πλέον για τους άνδρες φαίνεται να είναι πιο ισχυρή, ενώ για τις γυναίκες εμφανίζει μεγαλύτερη μεταβλητότητα.

Από τα παραπάνω θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι μια πιο διαδεδομένη και χαλαρή εφαρμογή της ερ-

γασίας από το σπίτι θα συντελέσει σε διεύρυνση των ανισοτήτων μεταξύ εργαζομένων σε «καλές» και «κακές» εργασίες, ενισχύοντας τον κατακερματισμό της αγοράς εργασίας.

3.2. Χαρακτηριστικά εργαζομένων

Προκύπτει επίσης σημαντική διαφοροποίηση των εργαζομένων που θα μπορούσαν να εργαστούν οίκοι ανάλογα με την ηλικία τους (βλ. Πίνακα 5). Φαίνεται ότι το ποσοστό αυτό εμφανίζει τη μορφή αντεστραμμένου U με τις μικρές ηλικίες να έχουν χαμηλά ποσοστά, 15,2% για τους νέους 15-19 ετών, η κορύφωση (37,5%) να εντοπίζεται στις ηλικίες 50-54 και να ακολουθούν συστηματικά χαμηλότερα ποσοστά.

Διαπιστώνεται σημαντική διαφοροποίηση του ποσοστού των εργαζομένων που θα μπορούσαν να εργαστούν από το σπίτι με βάση το φύλο. Ειδικότερα, ενώ στους άνδρες είναι περίπου ο ένας στους τέσσερις (27,3%) στις γυναίκες ανέρχεται σε τέσσερις στις δέκα (40,2%). Ίσως αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει ενθαρρυντικό στοιχείο για τη διευκόλυνση εναρμόνισης επαγγελματικού και οικογενειακού βίου για τις γυναίκες. Το παραπάνω κατά ηλικία πρότυπο του ποσοστού των εργαζομένων που θα μπορούσαν να εργαστούν από το σπίτι διατηρείται συστηματικά και όταν η εξέταση γίνει κατά φύλο. Το ενδιαφέρον εδώ είναι ότι οι γυναίκες, όχι μόνο συνολικά αλλά και για όλες τις ομάδες ηλικιών, εμφανίζουν υψηλότερο ποσοστό αυτών που θα μπορούσαν να εργαστούν από το σπίτι από ό,τι οι άνδρες. Μόνο μετά τα 60 το πρότυπο αυτό αλλάζει και μάλλον έχει να κάνει με τις εργαζόμενες αγρότισσες.

Παρατηρούμε ότι υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ των εκπαιδευτικών προσόντων των εργαζομένων και της δυνατότητας εργασίας από το σπίτι. Πιο συγκεκριμένα, το 59,2% των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (τουλάχιστον ΑΤΕΙ) μπορούν δυνητικά να εργαστούν από το σπίτι, ενώ για τη χαμηλότερη εκπαιδευτική βαθμίδα (υποχρεωτική εκπαίδευση, περιλαμβανομένου του Γυμνασίου) το αντίστοιχο ποσοστό είναι μόλις 7,2%. Για τους απόφοιτους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εκτιμάται ότι το 23,2% θα μπορούσε να εργαστεί από το σπίτι. Τα ποσοστά αυτά συνεπάγονται ότι και η σχετική συμμετοχή των εκπαιδευτικών κατηγοριών ακολουθεί παρόμοιο πρότυπο, αφού δύο στους τρεις που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι είναι πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, 30% δευτεροβάθμιας και μόλις 4,7% έχουν φοιτήσει μέχρι την υποχρεωτική εκπαίδευση. Σημειωτέον ότι μέσα στις ευρείες αυτές εκπαιδευτικές κατηγορίες υπάρχουν διαφοροποιήσεις ανάλογα με το αντικείμενο εκπαίδευσης, αφού τα τεχνικά επαγγέλματα είναι λιγότερο

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Αριθμός απασχολούμενων που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι ανά φύλο, ηλικία και επίπεδο εκπαίδευσης, 2019

	Σύνολο		Άνδρες		Γυναίκες	
	%	Σχετική συμμετοχή	%	Σχετική συμμετοχή	%	Σχετική συμμετοχή
Ομάδες ηλικιών						
15-19	15,2	0,2%	14,9	0,2%	15,9	0,1%
20-24	21,3	2,3%	14,2	1,7%	29,4	2,8%
25-29	29,1	8,0%	22,6	7,3%	37,6	8,6%
30-34	34,0	11,4%	26,5	10,5%	43,6	12,3%
35-39	34,7	14,1%	27,8	13,4%	43,8	14,7%
40-44	33,6	16,2%	27,4	15,5%	41,4	16,8%
45-49	33,9	14,7%	27,9	14,6%	41,9	14,9%
50-54	37,5	17,0%	31,0	16,5%	46,1	17,4%
55-59	32,9	9,5%	30,7	11,3%	36,4	7,9%
60-64	27,8	5,2%	28,3	6,8%	27,1	3,6%
65-69	20,8	1,1%	22,8	1,7%	17,3	0,6%
70-74	20,9	0,2%	20,8	0,3%	21,2	0,1%
Επίπεδο εκπαίδευσης						
Τριτοβάθμια	59,2	64,6%	55,6	62,8%	62,7	66,3%
Δευτεροβάθμια	23,6	30,6%	19,1	31,0%	30,3	30,3%
Υποχρεωτική	7,2	4,7%	6,8	6,2%	7,9%	3,4%
Σύνολο	32,8	1.262.837	27,3	603.934	40,2	658.903

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

πιθανό να μπορούν να απασχοληθούν από το σπίτι. Αυτό σε κάποιο βαθμό εξηγεί και τις διαφορές ανά επίπεδο εκπαίδευσης και φύλο, με τις γυναίκες να καταγράφουν υψηλότερη έναντι των ανδρών δυνατότητα εργασίας από το σπίτι σε όλα τα εκπαιδευτικά επίπεδα.

3.3. Περιφερειακή διάρθρωση

Βρίσκουμε αξιόλογες διαφορές του ποσοστού των εργαζομένων που θα μπορούσαν να εργαστούν από το σπίτι με βάση τη γεωγραφική περιφέρεια (βλ. Πίνακα 6). Εδώ το υψηλότερο ποσοστό εμφανίζει η Περιφέρεια Αττικής, όπου περισσότεροι από τέσσερις στους δέκα εργαζόμενους, ακριβέστερα το 41,8%, θα μπορούσε να εργαστεί από το σπίτι. Το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό εμφανίζεται στην Κεντρική Μακεδονία, όπου

περιλαμβάνεται η Θεσσαλονίκη, με ποσοστό 31,3%. Τα ποσοστά αυτά, πέρα από τις όποιες θετικές ή αρνητικές επιδράσεις έχει η κατ' οίκον εργασία στους εργαζόμενους και εργοδότες, δείχνουν και υπαρκτά περιθώρια βελτίωσης των ατμοσφαιρικών συνθηκών στις ελληνικές μεγαλουπόλεις και την εξοικονόμηση στις εκεί μετακινήσεις και τα καύσιμα. Στο άλλο άκρο βρίσκεται η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, καθώς και η Στερεά Ελλάδα. Η πρώτη, μάλλον, λόγω του σχετικά μεγάλου αριθμού αγροτών και η δεύτερη λόγω των εργαζομένων σε βιομηχανίες. Σχετικά χαμηλά ποσοστά καταγράφουν και οι Περιφέρειες του Αιγαίου, γεγονός που προφανώς συνδέεται με την εκεί κυριαρχία των επαγγελματιών τουρισμού που κατά κανόνα απαιτούν την επιτόπια παρουσία του εργαζόμενου.

Το υψηλό ποσοστό αυτών που μπορούν εργαστούν από το σπίτι στις μεγαλουπόλεις επιβεβαιώνεται

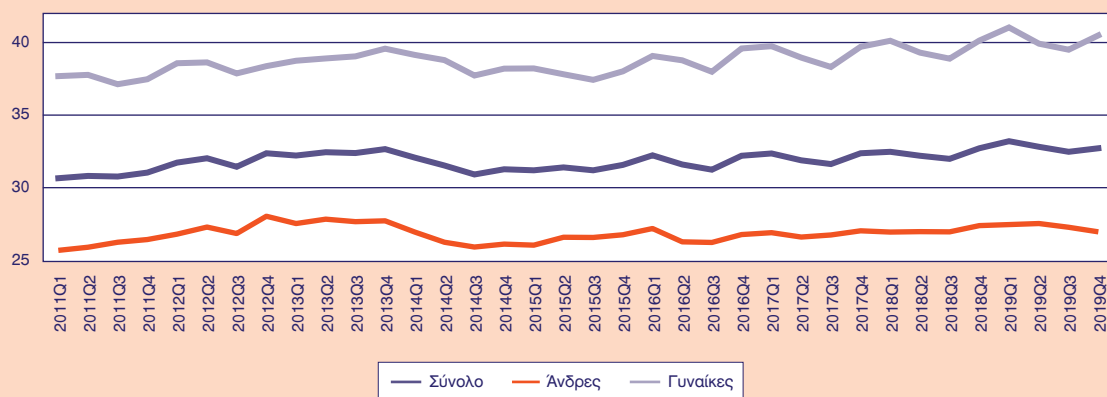
ΠΙΝΑΚΑΣ 6 Περιφερειακή κατανομή απασχολούμενων που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι, 2019

Περιφέρεια	%	Αριθμός απασχολούμενων	Σχετική συμμετοχή
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	24,0	48.307	3,8%
Κεντρική Μακεδονία	31,3	199.279	15,8%
Δυτική Μακεδονία	25,0	21.413	1,7%
Ήπειρος	29,5	33.192	2,6%
Θεσσαλία	29,6	73.373	5,8%
Ιόνια νησιά	28,7	22.123	1,8%
Δυτική Ελλάδα	24,7	52.982	4,2%
Στερεά Ελλάδα	24,0	46.048	3,6%
Αττική	41,8	595.333	47,1%
Πελοπόννησος	25,9	54.345	4,3%
Βόρειο Αιγαίο	26,2	18.412	1,5%
Νότιο Αιγαίο	25,1	32.669	2,6%
Κρήτη	26,0	65.361	5,2%
Βαθμός αστικότητας			
Περιφέρεια Πρωτευούσης	44,0	517.826	41,0%
Π.Σ. Θεσσαλονίκης	38,2	124.989	9,9%
Λοιπές αστικές περιοχές	34,3	360.676	28,6%
Ημιαστικές περιοχές	26,3	134.055	10,6%
Αγροτικές περιοχές	16,0	125.291	9,9%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού των εργαζομένων που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι συνολικά και ανά φύλο

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού.

όταν το εξετάσουμε κατά βαθμό αστικότητας. Σχεδόν ο ένας στους δύο στην Περιφέρεια Πρωτεύουσας (44,0%) εκτιμάται ότι μπορεί να εργαστεί από το σπίτι, και σχεδόν τέσσερις στους 10 (38,2%) στο ΠΣ Θεσσαλονίκης. Στον αντίποδα στις αγροτικές περιοχές το εξεταζόμενο ποσοστό περιορίζεται μόλις στο 16,0%.

Γίνεται, λοιπόν, σαφές ότι η περιφερειακή διάρθρωση της απασχόλησης έχει μεγάλη σημασία για το ύψος του ποσοστού των απασχολουμένων που μπορούν δυνητικά να εργαστούν από το σπίτι τους. Περιφέρειες οι οποίες εμφανίζουν σχετικά υψηλότερη συγκέντρωση επαγγελματιών τα οποία στρέφονται στη βιομηχανία ή στον αγροτικό τομέα φαίνεται να υστερούν σε σχέση με περιφέρειες στις οποίες μεγάλο ποσοστό των εργαζομένων απασχολείται σε διοικητικές υπηρεσίες. Αξίζει, πάντως, να διευκρινίσουμε ότι στην Ελλάδα, όπου οι αγροτικές δραστηριότητες συγκεντρώνονται σε μικρές οικογενειακές εκμεταλλεύσεις, αν μέλημά μας είναι η κοινωνική αποστασιοποίηση για τη μη διασπορά του κορωνοϊού, θα μπορούσαν και αυτές να θεωρηθούν σε κάποιο βαθμό ως ασφαλείς εργασίες, παρόλο που δεν μπορούν να γίνουν από το σπίτι.

3.4. Έλεγχος αξιοπιστίας

Προκειμένου να ελεγχθεί η αξιοπιστία των αποτελεσμάτων μας πραγματοποιήσαμε τους ίδιους υπολογισμούς για τα έτη από το 2011 και εντεύθεν ανά τρίμηνο. Η διαχρονική σταθερότητα του ποσοστού αυτών που θα μπορούσαν να εργαστούν από το σπίτι θεωρούμε ότι αποτελεί έναν πρώτο έλεγχο της αξιοπιστίας των αποτελεσμάτων που παρουσιάσαμε και δείχνει ότι η διάρθρωση των αγορών εργασίας στη χώρα μας δεν αλλάζει δραστικά βραχυχρόνια. Ενδεικτικά, στο Διάγραμμα 1 πιο πάνω φαίνεται η διαχρονική εξέλιξη του συνολικού ποσοστού των απασχολουμένων που θα μπορούσαν να εργαστούν από το σπίτι και το αντίστοιχο ανά φύλο. Είναι εμφανές ότι υπάρχει μια σχετική σταθερότητα και πέρα από τις αναμενόμενες εποχικές διακυμάνσεις δεν παρατηρούνται έντονες μεταβολές.

4. Συμπεράσματα και αρχές πολιτικής

Η εργασία αυτή είναι η πρώτη που προσπαθεί να υπολογίσει τον αριθμό των απασχολουμένων που θα μπορούσαν θεωρητικά να εργαστούν από το σπίτι στην Ελλάδα. Υιοθετήθηκε μεθοδολογία που ήδη έχει εφαρμοστεί σε ανεπτυγμένες χώρες και τα αποτελέσματα είναι σε γενικές γραμμές παραπλήσια με αυτά των ανεπτυγμένων χωρών. Εκτιμάται ότι σχεδόν το ένα τρίτο των απασχολουμένων θα μπορούσαν να ερ-

γαστούν κατ' οίκον. Ωστόσο, εντοπίζονται σημαντικές διαφορές μεταξύ γυναικών (υψηλότερο ποσοστό) και ανδρών (χαμηλότερο), κατά επάγγελμα με τα λεγόμενα επιστημονικά επαγγέλματα να υπερέρχουν των χειρονακτικών και κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας και τομέα.

Το θέμα απέκτησε ξαφνικά έντονο ενδιαφέρον με την εμφάνιση της πανδημίας του κορωνοϊού, και τις προσπάθειες που αναλήφθηκαν για περιορισμό της μετάδοσής του, μεταξύ άλλων, με την εργασία από το σπίτι προκειμένου να τηρείται η αναγκαία κοινωνική αποστασιοποίηση. Οι παραπάνω εκτιμήσεις δείχνουν ότι υπάρχουν περιθώρια επέκτασης του θεσμού της εργασίας από το σπίτι. Ωστόσο, η όποια απόπειρα μόνιμης επέκτασής της, πέρα από τις αντιδράσεις που προκαλεί από συνδικαλιστές και άλλους εμπλεκόμενους, απαιτεί προσεκτικά βήματα, καθώς μπορεί να διευρύνει τις υφιστάμενες ανισότητες μεταξύ καλών και λιγότερο καλών θέσεων εργασίας, ενώ μπορεί να βλάψει την αποτελεσματική απασχόληση κάποιων εργαζομένων. Η παραγωγικότητα της εργασίας από το σπίτι δεν είναι αναγκαστικά και μόνιμα η ίδια με αυτή στον τόπο εργασίας. Χρειάζεται ορθολογική ρύθμιση της οίκου εργασίας λαμβάνοντας υπόψη, πέρα από τη γνώμη των εμπλεκόμενων, τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά και τη λειτουργία των επιμέρους αγορών εργασίας. Ο βαθμός επέκτασης της εργασίας από το σπίτι εξαρτάται και από τις τεχνολογικές δυνατότητες της χώρας, οι οποίες, αν και βελτιώνονται, σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές παραμένουν ακόμη περιορισμένες.

Επίσης, είναι σκόπιμο να λαμβάνονται υπόψη και οι αλληλεπιδράσεις από την απόφαση για εργασία από το σπίτι. Για παράδειγμα, η ευρεία εφαρμογή της εργασίας από το σπίτι για κάποια επαγγελματική ομάδα ενδέχεται να απαιτεί και την παραμονή στο σπίτι για άλλα μέλη του νοικοκυριού. Σε άλλες περιπτώσεις, η εργασία από το σπίτι μπορεί να έχει σημαντικά αμοιβαία οφέλη για τους εργαζόμενους και τους εργοδότες και να βοηθήσει στην επαγγελματική ενσωμάτωση ατόμων με κινητικά προβλήματα, καθώς και να διευρύνει την περίοδο λοχείας. Εντούτοις, είναι απαραίτητο το κόστος της (εξοπλισμός, αυξημένες λειτουργικές δαπάνες σπιτιού λόγω μεγαλύτερης παραμονής) να το επωμίζεται ο εργοδότης. Επιπλέον, είναι αναγκαίο να γίνεται αυστηρή τήρηση του ωραρίου εργασίας και αυτό να μην διευρύνεται με το πρόσχημα της παραμονής στο σπίτι, ενώ ουσιαστική σημασία έχουν και οι συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας στο σπίτι.

Όπως κάθε τι καινούργιο, έτσι και η εργασία από το σπίτι, που αποτελεί μια εκδήλωση ευκαμψίας στην αγορά εργασίας, έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Εφόσον υπάρξει πολιτική βούληση μπορεί να

διαμορφωθεί το αναγκαίο νομικό πλαίσιο, το οποίο να διασφαλίζει τα δικαιώματα του εργαζόμενου και να μην δυσχεραίνει την επιλογή εργασίας από το σπίτι για τις επιχειρήσεις. Η πρόσφατη εμπειρία έδειξε ότι η εργασία από το σπίτι σε ακραίες περιστάσεις, όπως η πανδημία του κορωνοϊού COVID-19, είναι απαραίτητη τόσο για ψυχολογικούς όσο και για οικονομικούς λόγους.

Βιβλιογραφία

Barrot, J.-N., Grassi, B. and Sauvagnat, J. (2020), 'Sectoral effects of social distancing', *Covid Economics* 3.

Boeri, T., Caiumi, A. and Paccagnella, M. (2020), 'Mitigating the work security trade-off while rebooting the economy', *Covid Economics* 2.

Dingel, J. and Neiman, B. (2020a), 'How many jobs can be done at home?', *Covid Economics* 1.

Dingel, J. and Neiman, B. (2020b), 'How many jobs can be done at home?', *Becker Friedman Institute White Paper*.

Gottlieb, C., Grobovšek, J. and Poschke, M. (2020), 'Working from home across countries', *Covid Economics* 8.

Hensvik, L., Le Barbanchon, T. and Rathelot, R. (2020), 'Which jobs are done from home? Evidence from the American time use survey', *IZA Discussion Paper* 13138.

Saltiel, F. (2020), 'Who can work from home in developing countries?' Από <<https://sites.google.com/view/fernandosaltiel/>>.